

Popisy českých osad na Volyni — Niva Hubinská

Jaroslav Kozák:

Hubinská Niva je nesporně jednou z nejtypičtějších českých osad na Volyni. Vznikla emigrací let sedmdesátých minulého století, kdy na výzvu ruské carské vlády a za souhlasu vlády rakousko-uherské přesídlovalo mnoho Čechů z poměrně přelidněných zemědělských krajů Čech a Moravy do řídké zalidněných, kulturně i hospodářsky zaostalých oblastí Ruska. Ruská vládajevila velký zájem o pracovitě a civilizačně vyspělé zemědělské dělnictvo, umožňovalo přesídlení levně zakoupení pozemků, promíjela jim po dobu 5 let placení daní a po stejnou dobu je osvobozovala od vojenské služby. V mnohých krajích uvítali pochopitelně tuto možnost získati vlastní půdu ve slovanském Rusku s nadšením.

Hubinskou Nivu kolonisovali zemědělci a řemeslníci z okresů Jičín a některých okresů sousedních. Bývalá volyňská gubernie jim vyhovovala tím, že ležela těsně při rakousko-uherské státní hranici, neboť na delší cestu do vnitra ruské země neměli dost prostředků. Byli také ujištěni, že na Volyni naleznou dostatek úrodné ornice. Kolonisty Hubinské Nivy byli: Cimbál, Jánus, Javůrek, bratři Šantrochové, Mazánek, Bareš, Blažek, Kozák, Škopán, Polák, Kútek, Charouzek, Kovář, Šimon a Hloušek. Vyjeli na jaře roku 1870 a drahou se dostali až do pohraniční stanice Brodu, která je vzdálena od Jičína asi 900 km. Na severovýchod od Brodu v místě vzdáleném odtamtud 40 km, zakoupili od velkostatkáře Konstantina Fabjanoviče Duksa z velkostatku Hubin (Luckého Újezda volyňské gubernie) 230 desatin lesní půdy. Platili za desatinu (přibližně 1.09 ha) 13 rublů, což byla tehdy přibližně cena 1 dojně krávy.

Češi ihned poznali, že jde o půdu úrodnou, která však byla porostlá lesem a křovím. Uprostřed zakoupených pozemků byla nevelká avšak rovná mýtina (niva) o ploše asi 5 ha, kde kolonisté založili předchůdkyni pozdější osady. Podle této mýtiny (nivy) a názvu velkostatku (Hubin) byla obec pojmenována na Nivu Hubinskou. Na celé zakoupené ploše bylo jen několik málo desatin orné půdy a to ve východní a severovýchodní části. Ostatní plocha byl hustý vysoký les a ve východní části (asi 100 desatin) nízký porost křovitý, t. zv. křáky.

Skupina nivských přesídlenců vyhledala po příjezdu do Brodů židovského povozníka, jehož vozy představovaly jediný druh dopravního prostředku na delší vzdálenost v tehdejší Rusku. Několik rodin naložilo děti a svršky na vůz tažený třemi koňmi a nastoupilo tak pouť do vzdáleného místa osídlení. Jízda jarními dešti rozmoklou cestou byla velmi

obtížná. Normálně se tato trať dlouhá 40 km jela jeden den. Naši přesídlenci však byli na cestě plně tři dny, protože u přetíženého vozu se zlámala náprava a jeho majitel po dva dny sháněl náhradní povoz. Kolonisté zatím trpělivě čekali daleko v polích bez dostatečného jídla dětem i sobě a v nepříznivém počasí.

Po příjezdu na místo bylo první starostí samozřejmě ubytování. Nejbližší ukrajinská obec byla vzdálena plných 5 km a proto nebylo jiné možnosti, než aby se pořídily nouzové zemljanky. V několika dnech pak postavili asi 7 zemljank, ve kterých se prozatím společně všichni ubytovali. Zemljanky byly 5 m dlouhé, 3 m široké a 2 a půl m vysoké. Stěny a strop zemljank obložili kulatými kládami, na střechu nakladli listí a pak vše co vyčnívalo nad úroveň pokryli žlutou hlínou. S jedné strany zemljanky (v průčelí) byly dveře a s druhé strany (tedy naproti dveřím) okno.

První kolonisté Hubinské Nivy neměli žádný živý inventář, toliko jediný osídlenec (Cimbál) si přivedl slepého koně, a proto také nebylo potřebí stavět chlévy a stáje. Po vystavění zemljank bylo nejnáléhavějším úkolem vyhloubení studny, pro niž bylo zvoleno vhodné místo uprostřed „obce“. Byla tam práce namáhavá a nebezpečná, ježto voda byla až v hloubce 40 m. Kopalo se nejprve asi 2 až 3 m v černé zemi, potom asi 6 až 8 m ve žluté hlíně a dále asi 30 m ve tvrdé bílé křídě. Asi 10 až 12 m studny se muselo roubit dřevěnými brusy (dubovým dražením), aby se předešlo sesouvání stěn.

Když takto zajistili nejzákladnější předpoklady života, nastoupili k vlastnímu boji s přírodou, která se tak snadno nevzdávala úrodné černozemě zarostlé lesem a hustým křovím a propletená nesčetnými houževnatými kořeny. Museli je vyorat, půdu skopat a osít, aby alespoň na kousek pozemku pro každou rodinu byla zajištěna výživa pro nejbližší období. Velké kmeny (dubové, březové, habrové a jiné) se zpravidla pálily, neboť nebylo ani dopravních prostředků, ani nářadí, aby se mohly zpeněžit. Jen tenčí a rovné kmeny se zpracovávaly na plánované stavby. Pracovalo se od časného rána do temné noci. V roce 1872 došlo k měření a parcelaci zakoupených pozemků. Tehdy vyměřili naši osídlenci již asi polovinu zakoupené plochy, většinou ovšem porostlé lesem nízkým, případně řídkým, a začalo se také se stavbami. Tehdy se stavělo vše pod jednou střešou, obytné stavení i budovy hospodářské. Stavělo se z klád o průměru 20 až 25 cm přitesaných se dvou stran a kladených na

sebe (na způsob srubu). Stejně jako u zemljanky, tak i zde řídili se osídlenci místními vzory.

Okolní ukrajinský lid byl poměrně zaostalý a to jak hospodářsky, tak i kulturně. Přijímal nové osídlenec s nedůvěrou a protože se s českými přistěhovalci nemohl domluvit, nazýval je Austriáky nebo i Turky. Energie, houževnatost a pracovitost našich krajanů byla současně obdivována i kritisována a vysmívána. Avšak již po roce se tyto poměry zlepšily a Ukrajinci jednali s našimi lidmi stále přátelštěji a posléze jim i práci i radou vypomáhali. Nakonec sledovali s obdivem, že během poměrně krátké doby vyrostla v divokém lese, kde se potulovalo mnoho vlků, divokých vepřů i jiné zvěře, sice malá, ale vývojově slibná vesnice. Češi to docílili při poměrně malém počtu pracovních sil a hlavně s nedostatečným počtem řemeslníků a nářadí. Obec měla jednoho kováře (Kozák), jedinou velkou ruční pilu (bratři Polákové) a několik tesařů (Holý, Mazánek a jiní).

Také na Volyni se stávalo, že se někteří osídlenci vzdali. V popisované obci to byl například jeden z prvních osídlenců Jánus, který po shlednutí divočiny a očekávaných těžkostí se vrátil do Čech. Naproti tomu přicházely také z vlasti posily. Tak již v letech 1872—1873 přijelo do Hubinské Nivy několik dalších rodin.

První chalupu postavil Jiří Cimbál. Měla jednu větší a jednu menší místnost a Jiří Cimbál vyučoval v nich děti plných šest let, neboť teprve roku 1876 mohlo dojít k vystavění zvláštní školní budovy. Byla ovšem dřevěná a krytá slaměnými doškami jako všechny ostatní domy obce. Téhož roku přijel z Čech vyžádaný učitel Václav Peš, který v Hubinské Nivě vyučoval až do r. 1903, tedy plných 27 let. Na udržování školy se přidělilo škole šest hektarů obecních pozemků.

Za učitele Peše vyvinulo se také divadelnictví a obyvatelstvo s velkou oblibou navštěvovalo představení v prostorném sále Dufkova hostince. Obyvatelé Hubinské Nivy přispěli také k proslulé tradici českých muzikantů v cizině. Krajan Smrtka jako výtečný hudebník utvořil se svými třemi syny a dcerou učitele Peše kapelu a jezdil s ní po Rusku. Vrátil se po prvé až po dvou letech a podle jejich výpovědi dařilo se jim dobře a vydělali mnoho peněz. Hráli v hostincích a na veselkách a všude byli srdečně vítáni. Takových kapel bylo ovšem v českých obcích na Volyni hodně, zvláště v obcích větších.

(Pokračování).

Popisy českých osad na Volyni — Niva Hubinská

Jaroslav Kozák.

(Pokračování).

Jedním z nejvyspělejších hudebníků a učitelů hudby byl Jan Jánovský, jehož žáci a soubory existují podnes a jenž také působil v Nivě a zvláště po řadu let v sousedním Hubině. Po sestárnělém učiteli Pešovi nastoupil roku 1903 Ján Hoc, který však již nebyl českého původu. Byl to Ukrajinec a vyučoval rusky. Jen dvě až tři hodiny týdně se vyučovalo češtině. Kulturní práce (zvláště divadelnictví) upadala, avšak tím podivuhodnější je ryze mateřského jazyka krajanů z Hubinské Nivy. Nezapomínali nikdy na starou vlast, slovanství a rodový původ, a toto národní vědomí vštěpovali také dětem, které již hovořily ukrajinsky, polsky a případně rusky stejně dokonale jako česky. Slovanské vlastenectví bylo vzníceno zvláště za rusko-japonské války, avšak z obce se nikdo na dalekou frontu nedostal, ačkoliv mnozí v ruské armádě sloužili.

Na začátku tohoto století byla Hubinská Niva hospodářsky již dosti silnou osadou. Všichni osídlenci měli vlastní domy, nářadí i dobytek. Staré dřevěné (srubové) domy postupně mizely a na jejich místa přicházely budovy zděné, kryté zpravidla plechem (černým nebo pozinkovaným), případně taškami a jen hospodářským budovám byly většinou ponechávány střechy doškové. Studně se kopaly již na každém dvoře a před obytnými domy vznikaly květinové zahrádky a za stavením zahrady zelinářské. Jeden z krajanů si otevřel obchod. Nivští vysazovali také chmelnice, zlepšovali cesty a vyhubili vlky, kteří přepadali na pastvinách dobytek.

Záhy nestačilo území Hubinské Nivy ukojit touhou jejího obyvatelstva po půdě a tak docházelo k zakoupení nových pozemků. V roce 1903 bylo přikoupeno od velkostatku Uhrinov 27 desatin orné půdy, roku 1905 od velkostatku Kolodež 81 desatin lesa a orné půdy (trať Zápuť), v roce

1910 od velkostatku Uhrinov dalších 18 desatin orné půdy (Vertepa), v r. 1919 od téhož velkostatku dalších 49 desatin mladého lesa (Vertepa) a dále ještě od zemědělců sousedních obcí Hubina, Žabče, Kolodeže a jiných celkem na 30 desatin, takže počáteční výměra pozemků obce se z 230 desatin (251 ha) zvětšila do roku 1939 na 445 desatin (485 ha), tedy téměř na dvojnásobek.

Vypuknutí světové války pocítili Nivští bezprostředně, neboť obec ležela jen 30 km od bývalé rakousko-uherské hranice. Ve dne i v noci slyšeli dělostřelbu, která pak slábla, když se ruská ofenziva dala do chodu, avšak bylo ji ještě dlouho slyšet,

když vál vítr směrem od pevnosti Přemyšlské. Všichni muži ve vojenském věku sloužili od počátku v ruské armádě, později většinou v České družině. Po čase se hluk dělostřelby opět zesiloval. Bylo to v době ústupu ruské armády, který se zastavil až asi 35 km východně od obce. Obyvatelstvo tehdy vesnici neopustilo, třebaž byla částečně zničena. Později (v r. 1916) nepřítel opět ustoupil, avšak odvedl obyvatelstvo s sebou a usadil je v obcích Ivanicích a Dolince, vzdálených od Nivy asi 50 km. Jen odvážní jednotlivci navštěvovali občas Nivu, která ležela blízko bojového pásma. V Nivě zůstali jen dva lidé, k nimž přibývalo několik vojáků, propuštěných z vojenské služby pro invaliditu. Za bojů rozebraly vojenské oddíly několik dřevěných budov na stavbu zákopů a několik budov bylo zničeno ohněm nebo dělostřeleckou palbou. Tak přišla Niva asi o jednu čtvrtinu domů, o všechny zbývající živý inventář (s sebou mohli Nivští vzít jen asi čtvrtinu zvířectva) a o více než polovinu zemědělských strojů. To vše zjistili obyvatelé Nivy, když se vrátili na jaře roku 1918. Zjistili také, že dva z mužů padli a několik že bylo zraněno.

V neklidných letech roku 1918-20 procházely často Nivou vojenské a ještě častěji polovojenské útvary. Obyvatelé museli býti na strážích a včas odvésti koně i dobytek do lesů. V té neklidné době se po první touze po návratu do vlasti.

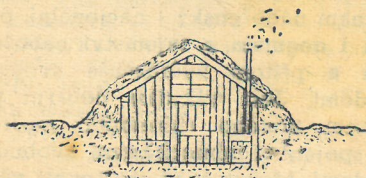
(Pokračování)

Orientační mapa
západní Volyně

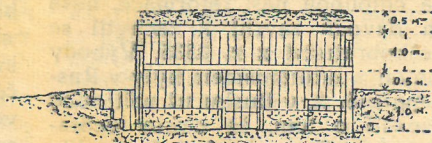
Měřítko 1:50000.

Typ zehlanky českých kolonistů na Volyni

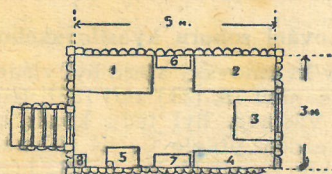

Průřez příčný

Průřez podélný

- 1, 2. Lůžka /návy/
3. Stůl
4. Lavice
5. Žel. kamna
- 6, 7, 8. Police

Půdorys

Popisy českých osad na Volyni — Niva Hubinská

Jaroslav Kozák:

Dokončeno.

A tak sledujeme-li vývoj Hubinské Nivy jako typu kolonizačního venkovského sídla, zdá se nám, jako by v krátké době prožila vývoj, který normálně prožívají původní venkovská sídla pomalu po staletí. Z původního přírodního typu s neurčitým tvarem usedlosti i plužiny vytváří se v několika letech „normový“ typ. Nepravidelný půdorys vesnice mění se zásahem zeměměřičů v sídelní typ silniční s domy seřazenými volně vedle sebe a se záhumenicovou polohou polí. Les zůstal ve větším rozsahu jen v jižní části katastru a role představují moderně upravenou a značně zcelenou plužinu s upravenými cestami i katastrálními hranicemi. Jak již řečeno, měnila se i velikost obecního katastru a tak připojené plánky názorně dokazují pionýrství a hospodářskou zdatnost typické české vsi na Volyni.

Neblahé události roku 1938 dolehly těžce na krajany v Nivě, stejně jako na všechny Čechy a Slováky v zahraničí. Opět oživila myšlenka na návrat a na osídlení ohrožených krajů. Po porážce Polska v roce 1939 obsadili Volyň Rusové a tak i Hubinská Niva byla tím na čas uchráněna od

německé okupace. Po napadení Sovětského svazu Německem prošly Nivou četné německé vojenské jednotky a za nimi německá administrativa, která postupně krajanům zabavovala zásoby, koně, dobytek, povozy i nářadí. Hospodářský úpadek Nivy se nepřetržitě stupňoval až do porážky a ústupu Němců. Stavby v obci sice za druhé světové války přímým válečným zásahem neutrpěly, avšak počet živého inventáře se snížil nejméně o polovinu.

Již za války se několik mužů z Nivy účinně zapojilo do boje za osvobození od německé okupace. K hromadnému dobrovolnému vstupu do vojska dochází pak po příchodu Rudé armády a s ní i první čs. brigády generála Svobody. Tehdy nastoupili bez výjimky všichni muži ve vojenském věku (54 mužů). Po krátkém výcviku v prvním čs. arm. sboru, ve který se zapojením volyňských Čechů (tvořících 70% mužstva) brigáda přetvořila, nastoupili k bojům (koncem léta 1944) a to nejdříve v oblasti Krosna, západně od Přemyšlu. Pak zůstávali v bojovém styku s pronásledovaným, avšak stále ještě houževnatě se bránícím nepřítelem

až do jara 1945. Poslední boje byly na Slovensku mezi Vrútkami a Žilinou.

Ztráty Nivských byly téměř z poloviny, z čehož bylo padlých více než desetina, zatím co ostatním zůstala těžší nebo lehčí invalidita. Ještě za bojů o Slovensko se dozvěděli o slibu, že budou spolu s ostatními volyňskými Čechy přesídlení. K provedení plánu došlo až na jaře 1947. Hubinská Niva přišla na řadu již v dubnu a krajané s radostným dojetím nakládali část menších zemědělských strojů, přibližně 40 koní, 60 krav a 50 vepřů do 25 železničních vagonů, které vyjely ze stanice Sienkiewiczówka přes Lvov a Čop do vlasti. Cesta trvala 12 dní.

Krajanům z Nivy se nepodařilo usídliti se pohromadě. Jediná větší skupina sídlí ve třech vesnicích na Mikulovsku a ostatní jsou rozptýleni na Podbořansku, Litoměřicku, Žatecku, Horšovotýnsku a Plzeňsku. Tak se skončila téměř osmdesátiletá historie jedné z menších českých osad na Volyni, jejíž obyvatelstvo osvědčilo jako všude na Volyni lásku k rodné zemi, mateřskému jazyku a k národu.

Pisně, které znárodněly

Celá Evropa byla polem, na němž od počátku 18. století organicky prudce vyrůstaly revoluce v krátkém sledu. Účast slovanských národů jako celků a revolučních myslitelů jako jedinců byla pronikavá a neprávem byla zastiňována pokazy na převahu západních kultur. Polsko bylo jedním takovým prvním bojovníkem, jenž povstal roku 1823 a roku 1826.

Se zřetelem k dějinné epoše je nutno zdůraznit, proč právě to byla píseň, která se uplatňovala roku 1848. A proč je to právě píseň, která zrcadlí tak svěže tvář revolučního roku 48.

Tyto otázky zodpovíme nejlépe, jestliže na události roku 1848 pohlédneme s perspektivy našich kulturních dějin a zejména našeho českého zpěvu. Neboť píseň je přímo bystřinou, která protéká českými dějinami.

Připomeňme si, že s písní se zrodila česká náboženská reformace, že husitství by nebylo celé bez zpěvu, že píseň se stala nejkrásnějším projevem česko-bratrství a tak mohutnou složkou české náboženské kultury 16. a 17. století, že bez této neobyčejné tradice se nevyvíjela ani katolická protireformace v českých zemích. Zesvětlitel píseň českého lidu vznikla v 17. století. Česká píseň si došla v první polovici 19. století nesmírné lásky a obliby. Promlouvala k českému posluchači — ať zaznívala z úst lidového zpěváka na ulici, ať plynula se rtů koncertního pěvce anebo vyletěla z hous-

lí virtuosových v českých koncertních síních tak, že rozechvívala citlivé nitro. Jen v tomto prostředí se mohla téměř přes noc rozšířit píseň slepého Mareše ve Škroupově Fidlůvačce, „Kde domov můj“? Ale česká píseň byla také jedním z prvotních tvarů národních umění v obrozených Čechách a svou skladbou odpovídala plně i tehdejší umělecké tvorbě, prochnuté duchem vlasteneckým. Tak se píseň stala během několika let nejen nositelkou uměleckých hodnot nového českého umění hudebního, nýbrž i výrazem českého vlastenectví. Idea vlasti, sama o sobě hluboce prožívaná každým jednotlivcem oné doby, byla ještě doplněná projevem uměleckým. Česká píseň prohlubovala národní jednotu a stala se posléze svolavatelkou českého šiku, když se vývoj blížil svému údobí revolučnímu. Tvorba je převážně původem umělá, píseň tvoří buď inteligence politicky vzdělaná, jako Havlíček, anebo inteligence prochnutá ideály kulturně politickými, jen ojediněle se v ní projevuje lidová básnivost v kramářských písních. Většina těchto písniček byla tištěna jako písňový leták. Poslechněte si některé z nich, jak je tenkrát zpívali ukazující si hůlčičkou děj na obrázcích.

Za roboty:

Aby nás Pánbůh miloval,
hřichy odpustil, nebe dal,
nic nežádáme,
jenom to samé,
aby nás Pánbůh miloval.

To snad nemohli ani nic jiného zpívat, co vše se skrývá však ve slovech: Aby nás Pánbůh miloval.

Některé úplně znárodněly, a lid zpívá je, nevěděl mnohá kdo je autorem. Tak vezmeme některé, které známe, které jsme na Volyni zpívali. Sám jsem zpíval píseň „Náš tatíček nebožtíček ledacos věděl, nám, ubohým cikáňatům, nic nepověděl: uměl pít, uměl hrát, mluve dělat, tvrdě spát...“, a víte kdo je autorem této písně? Sám F. L. Čelakovský. Aneb „Hej Slované! ještě naše slovanská řeč žije“, tu složil Samo Tomášik a její původní text byl slovenský. A dodnes zpívaná „Moravo, Moravo, Moravěno milá!“ Tu složil zase V. Hanka. Taktéž píseň „Přijde jaro, přijde, zase bude máj“, jejím autorem je J. Vlk. A Slovenská hymna: „Nad Tatrou se blýská“, jejím autorem je Ján Matuška. Již jedenkrát byly tyto písně sebrány a vydaly je roku 1940 Melantrich, nyní se tohoto úkolu ujala Jaroslava Václavková a vydala je Svoboda. Když tak listuji touto knihou, maně si vzpomínám, že většinu těchto písní jsme na Volyni, kam je přinesli naši předkové, rádi zpívali.

Opatřte si tuto knihu, jmenuje se „Písně roku 1848“, a pročítající ji, vrátíte se do naší české minulosti, do doby, kdy to nebylo lehké, a kdy se rodila nová doba, obdobně jako dnes. J. K.